

(ث) برخه: د مزرعه ای (کرهنیز) نباتاتو تولید (محصول)

څلورم لوست: واښه

د زده کوونکو روزنيزی موخې:

زده کوونکی به ددی لوست په پایله کی لاندی موخو ته ورسری:

۱. د واښو بیلگی په گوته او نومونه یی واخلئ (د دواړو گل کوونکی او نورو شنو واښو) (Grass & Legume)
۲. Forage یا واښه تعریف او د واښنیو نباتاتو برخي او اجزاوي په نښه او مشخصي کړئ
۳. بیان کړي چي واښه څنگه وده او نمو کوي
۴. بیان کړي چي واښه څنگه جوړیږي او ساتل کیږي
۵. دانه لرونکي Legume (گل لرونکي) نبات تشریح کړي او څنگه وده کوي
۶. بیان کړي چي گل لرونکي(دانه لرونکي) یا Legume څنگه جوړیږي او ساتنه یي کیږي
۷. تشریح کړي چي وچ واښه څنگه مینځ ته راځي.
۸. په افغانستان کي هغه نباتات بیان او تشریح کړي چي واښه ورکوونکي دي (واښه ورڅخه لاس ته راځي)

د لوست لپاره په نظر کی نیول شوی وخت: ۲ ساعته

د سرچینو سپارښتنه: لاندنی سرچینی کیدای شی ددی لوست د تدریس لپاره گټوری ثابتی شی

- ددی درسی پلان لپاره کمپیوتري پاورپاینټ پروگرام هم چمتو شوی دی.

- <http://www.fao.org/docrep/005/x7660e/x7660e0m.htm>

د سامان آلاتو، وسایلو او اړین تجهیزاتو لست

سپینی پاني د لیکلو لپاره

پراجکتور

پاروپاینټ سلايدونه

شفاف سلايدونه

بیلا بیل تولیدات چي له غنمو څخه لاس ته راځي.

اصطلاحات: دغه لاندی اصطلاحات په دغه لوست کی بیانیری: (په ۲ شمیره پاورپاینټ سلايد کی هم ښودل شویدی)

■ Blade تیغ (دشنی گیاه پانه)

■ Boot stage هغه پړاو چی دنبات د ږد د اوږدیدلو عمل ختمیری

■ Culms د واښو ږد

■ Forage د څاریو واښه (آذوقه)

■ Forbs هغه گیاه چی گل کوی پلنه پانه او نرم ږد لری

- Grass شنه واښه
- Hay وچ واښه (علوفه)
- Haylage وچي ذخيره شوی واښه
- Hay making د واښو برابرول
- Jointing بند استنه
- Pasture څرخای
- Perennials څو کلن
- Annuals يو کلن (کلني)
- Range هغه لوی میدان چي واښه په کی زرغون وی
- Rhizome د شنه نبات هغه بد چي ځمکی لاندی وی
- Silo د واښو او غلو ساتلو مناسب ځای
- Stolon د شنه نبات پر ځمکه غزیدلی بد
- Till ring د انشعایی نینونو زرغونیدل
- Heading په نبات کی د زنی بڼه او شکل جوړیدنه.

په زړه پوری میتود او کرنلاره: له په زړه پوري شیوی څخه کار واخلي تر څو زده کوونکي د لوست د جذبولو لپاره چمتو کړی ، بنوونکي اکثراً د ټولگي او د زده کوونکو د شرایطو سره سم د لوست میتودلوژی برابروي لاندی میتود کیدای شی یو له دغو ممکنه میتودونو څخه وشمیرل شی.

له زده کوونکو څخه وغواړي چي دیوه کاغذ ټوټه پیدا کړي ، او بیا ورباندي د (واښه) کلیمه به تخته باندي ولیکي، له هغوي څخه وغواړي چي کله هم دوي د واښو کلیمه اوري هر شي چي ددوي په فکر او ذهن کي راځي هغه دي لست شي ددغه کار د ترسره کیدو لپاره هغوي ته ۳ دقیقې وخت ورکړي. وروسته له هغوي نه غوښتنه وکړي چي کوم شيان چي دوي لیکلي دي له نورو ټولگیوالو سره بې گډ کړي، او له همدې ځاي زده کوونکي د واښو (علوفه جاتو) په لوري باندي توجیه او سوق کړي.

د محتویاتو لنډیز او د لوست کرنلای او استراتیژیکانی

لومړي موخه او هدف: د دانه لرونکي واښو او غیر دانه لرونکي واښو (علوفه جاتو) بیلگي په نښه او تشخیص کړي او د هغوي نومونه واخلي.
(۳ او ۴ شمیري پاورپانټ سلايدونه)

I. واښه عبارت له گیاه یا شنه ډکی څخه دی چي دڅاریو د خوړلو لپاره ورڅخه استفاده کیری واښه هغه نباتات دی چي د شخوند و هوونکو څارویو په وسیله په ډیره بڼه توگه استعمالیری. واښه کیدای شی تازه (لانده) او هم وچ وی او یا هم ذخیره شوی وی. کوم واښه چي په څرخایونو کی شنه کیری د تازه او شنو واښو له جملی څخه دی

(۵ شمیره پاورپاينت سلايد)

الف) **خرخای یا وښياپه:** هغه خای چی خاړوی هلته خری که چیری بی نبات (گیاه) اصلاح شوی وی او که نه وی اصلاح شوی. د خاړوی تولید په افغانستان کی په ډیره اندازه په خیرخایونو پوری اړه لری ولی یواخی ۴۰ سلیزه ساحه په ژمی کی د خاړیو د خړولو لپاره مناسبه او برابره دی، وچه علوفه عبارت له وچو وښو او وچو شنو خخه دی

(۶ شمیره پاورپاينت سلايد)

■ وچ وښه یا علوفه (Hay) د شنو نباتاتو له توکیو خخه عبارت دی چی پری شوی او د خاړیو د خوړولو لپاره وچ شوی وی **ذخیره شوی وښه (Haylage, Silage)** چی د یو اندازی لنه ډبل (رطوبت) په وخت کی ریبل شوی، تخمیر او ذخیره شوی وی. **Silage** او **Haylage** هغه گیاهیزه وښه دی چی ریبل شوی او ذخیره شوی، تازه او شنو وښو ته ورته وی.

(۷ شمیره پاورپاينت سلايد)

Haylage هغه ذخیره شوی وښه چی ذخیره یا انبار شوی وی او د لنده بل یا رطوبت سلیزه بی ۵۰ وی **Silage** او **Haylage** دواړه له **Hay** خخه مناسب او ښه دی، خکه دا دواړه تازه ریبل شوی ذخیره او خمیره شوی او د مغذیتوب سره لنده بل یا رطوبت هم لری

(۸ شمیره پاورپاينت سلايد)

الف) خر خایونه مالخرونه ډیری له شنو گیاوو او دانه لرونکو شنو نباتو خخه جوړ شوی دی خرخایونه په عمومی توگه داسی راتاو (احاطه) شوی چی د اهلی نباتاتو د ننووتو (نفوذ) کمی. کوم خایونه چی په اهلی (کورنی) نباتاتو او اوښه باندي پوښل شوی وی د **Range** په نوم سره یادیږی. **Range** هغه لوی او خلاص میدان (ډگر) چی وښه په کی شنه وی. **Pasture** کیدای شی چی دایمی (تل) وی او کیدای شی چی د لنډ وخت لپاره وی

(۹ شمیره پاورپاينت سلايد)

ب) دایمی (تل) خرخایونه په عمومی توگه په خو کلنو نباتاتو (وښو گیاهانو) گل لرونکی او غیر گل لرونکی (**grasses and legumes**) نباتاتو باندي زرغون او شنه وی. **شوکلن (Perennials)** نباتات هغه نباتات دی چی د ژوند دوره بی له دوو کلنو خخه ډیر وی .

ت) **منخمهاله (موقتی)** خیرخایونه په عمومی توگه د هغو نباتاتو (گل لرونکی او غیر گل لرونکی) لرونکی دی چی د یوه کال لپاره شنه او زرغون وی. **یوکلن نبات (Annuals)** هغه نباتات چی د ژوند دوره بی په یوه کرهښیز موسم کی پای ته رسیږی کلنی خرخایونه په عمومی توگه په تورو غنمو، ربیدنو او جوړو باندي شنه او زرغون وي

(۱۰ شمیره پاورپاينت سلايد)

ث) **وچ وښه Hay** کولای شو د دانه لرونکو او غیر دانه لرونکو نباتاتو خخه چمتو کړو. د وښو د ریبلو او وچولو چاری د هغوی د خوړنیزو توکیو په ساتنه کی ډیر ارزښت لری.

(۱۱ شمیره پاورپاينت سلايد)

وچ واینه چی تر باران لاندی کینودل شی ښه والی او کیفیت ټیټیری، له حده زیات نم او رطوبت د وچو واینو د ورستیدو لامل کیدای شی. که چیری وچ واینه په ښه ډول سره د څلور ضلعی او یا هم په گرد ډول سره ترتیب او سمبال شی نو بیا په هوسا توگه سره ښکته او پورته کیدای شی، دغه کار په موجوده سامان آلاتو او د تولید کوونکی په اړتیاو پوری اړه لری.

(۱۲ شمیره پاورپاینټ سلاید)

(ج) **Silage** هغه ذخیره شوی شنه واینه چی د نبات یا گیاه (شین ډکی) برخی لکه پانی، ډډونه او د نبات څوکه له ځان سره لری. ډیری ذخیره شوی شنه واینه (**Silage**) له زرغونو ډکو او نباتاتو لکه جوارو څخه جوړیږی.

(۱۳ شمیره پاورپاینټ سلاید)

(**Silage**) یا شنه ذخیره شوی واینه د ۶۰ نه تر ۷۰ سلیزه نم یا رطوبت لری < د لور نم یا رطوبت کچه د ذخیری په دوره کی د خمیره کیدو (یا ښه رسیدو) سبب گرخی Fermentation خمیره کیدل داسی اسیدونه تولیدوی چی د واینو د ورستیدو مخه نیسی **Silage** په سیلو (یا جگ عمودی ځای کی) ذخیره کیږی

(۱۴ شمیره پاورپاینټ سلاید)

(ح) **سیلو (Silo)** عبارت له هغه عمودی یا افقی ځای یا آسنتیاوو څخه دی چی ذخیره شوی واینه له کیفیت سره ساتی. **هیلج haylage** هغه ذخیره شوی شنه وچ واینه چی د نم یا رطوبت سلیزه بی له ۵۰ څخه کمه وی. ددغسی واینو تولید د ذخیره شوی سایلج سره ورته والی لری یواځی دا واینه ژر نه ریبل کیږی او بیا وروسته ریبل کیږی او دلنده بل یا رطوبت اندازه بی کمه وی.

** ۱۵ او ۱۶ شمیري پاورپاینټ سلایدونو دغه اصطلاحات لست کړي چي زده کوونکي باید په هغو باندې پوه شي، له دغو سلایدونو څخه پر دغو اصطلاحاتو باندې د بیا کتنې په موخه کار واخلې.

دوهم هدف یا موخه: واینه تعریف کړی او د واینو د نبات برخی(اجزای) یی معلومی او تشخیص کړی

(۱۷ او ۱۸ شمیري پاورپاینټ سلایدونه)

II. **Grass** یا شنه واینه عبارت له هغه نبات څخه دی چی په عمومی توگه پانی، موازی رگونه او گوگ (خالی) ډډونه لری. واینه په عمومی توگه واینه بیزه ډډونه لری، یواځی د هند نی چی هغه لرگنی ډډ لری.

(۱۹ شمیره پاورپاینټ سلاید)

د نبات لوړوالی، رنگ او د ژوند دوره او موسمی توب د نبات په نوعه(ډول) سره فرق او توپیر کوی. واینه د گرامینیا په کورنی پوری اړه لری.

(۲۰ شمیره پاورپاینټ سلاید)

(ف) **علفی نباتات (واینی) له ریښو، ډډونو یا (Culm) تیغه، گلان، میوه او هم له تخمونو (زڼو) څخه جوړ شوی دی Culms.** د واینیو نباتاتو له ډډ څخه عبارت دی. (**Blade**) یا تیغ د واینیو نباتاتو له پانو څخه عبارت دی واینی نباتات د fibrous root systems ریښکی ریښو سیستم لرونکی دی چی په خاروه کی په سطحی توگه ننوځی.

(۲۱ شمیره پاورپاینټ سلايد)

ډيري واښني نباتات له Stolon او له Rhizome ډډونو څخه په گټه اخستنی سره بيا زيرونه (دمتل توليد) کوي. (Stolon) عبارت له هغه ډډ څخه دی چی د ځمکی پر مخ غزیدلی وده او نمو کوي. (Rhizome) عبارت له هغه ډډ څخه دی چی تر ځمکی لاندی ځای او له هغه څخه نور نښونه جلاکيري

** د TM:D4-1 له درسي توکيو او يا هم له ۲۲ شميره پاورپاینټ سلايد څخه په گټه اخستلو سره د واښني نبات برخي بنوولي شي. يو واښني نبات او هم تازه پري شوي نبات هم کولاي شي د يوي بني وسيلي په توگه ددي موخي لپاره ورڅخه کار واخستل شي.

دریم هدف او موخه : بیان کړئ چی واښه څرنگه وده او نمو کوی؟

(۲۳ او ۲۴ شميري پاورپاینټ سلايدونه)

III. واښه په افقی (غزیدلی) او عمودی (ولار) په بیلابیلو بڼو باندي وده او نمو کوي. افقی نمو او وده په خپاره او چمنی ډول سره کيري عمودی وده لنډ او اوږده واښه په بر کښی نیسی (۲۵ پاورپاینټ سلايد)

واښه د ریښکی لرونکی ریښو سیستم لرونکی دی، یو کلن او یا هم څو کلن نبات وی. څو کلن واښه (نبات) د ودی او نمو دری پړاونه یا موسموه تیروی.

(الف) د افقی ودی او نمو په دوره او پړاو کی، ځینی واښه (نباتات) په گیدی گیدی بڼه سره وده کوي په داسی حال کی ځینی یی بیا خواره (غزیدلی) د چمن د پوښ په بڼه نمو او وده کوي. افقی یا گیدی وده په عمومی توگه په گردی (دایری) بڼه سره نمو او وده کوي او عمودی یا چمن پوښه وده بیا د گیدی وده په پرتله ډیر فعال او متجاوز بریښی. دغه ډول نباتات (واښه) له Stolon او Rhizome د ریښو څخه په گټه اخستلو سره د بیازیردونی (دمتل توليد) لپاره کار اخلی او پلن د ډډ، پانو او ریښو پوزی جوړوی.

(۲۷ شمیره پاورپاینټ سلايد)

(ب) لنډی واښه (علف) د اوږدو واښو پر پرتله د څر په وړاندی مقاومت او پایښت لری. د واښو لوړوالی او جگوالی د واښو د نوعی (ډول) په اساس فرق او توپیر کوي.

(ت) واښه (علف) کم ژوره (کم عمقه) د ریښکی د سیستم لرونکی دی (له یوی لوی ریښی څخه ډیری وری ریښکی جلا کیری) دغه ریښی ډیر کم یا هم هیڅ د خوړو توکی نه ذخیره کوي او د خاوری په ډیره لنډه بله طبقه کی وده او نمو نکوي.

(۲۸ شمیره پاورپاینټ)

یو کلن شنه واښه (نبات) هر کال زرغونیری او په عمومی توگه د لنډ مهاله څرخایونو په توگه ورڅخه کار اخستل کیری. ولی ډیری (اکثریت) شنه واښه (نبات) د اوږدمهاله کتی لپاره جوړیری نو ځکه هم باید له څوکلن نباتاتو (علوفه جاتو) څخه استفاده وشی ځکه داسی واښه (نبات) هر کال بیا رازرغونیری او وده کوي. څو کلن واښه بیز نبات په دریو پړاونو کی وده او نمو کوي چی عبارت دی له : till ring, jointing, and heading چی هر یو یی بیل بیل بیانیری

(۲۹ شمیره پاروپاینت سلاید)

(ث) Tiller ing (نیبش وهنه) دنیبش زرغونیدل او وده له راکدی (ویده) خانگی څخه عبارت دی دغه عمل د کال لومړنئ وده اونمو شمیرل کیږی.

(ج) **Jointing** (بند استنه) د ودی هغه پړ او دی چی په هغه کی Internodes په اوریدیدو باندی پیل کوی. (Internodes) د دوو غوتو په مینځ کی واټن) په دغه پړ او کی عمودی (ولار) وده او نمو ډیره په چټکتیا سره ترسره کیږی دغه پړ او د واټنو یا نبات د ریپلو لپاره بڼه او مناسب وخت ندی Boot Stage د ډډ د اوریدیدو د عمل ختمیدل دی
(۳۰ شمیره پاروپاینت سلاید)

(خ) **Heading** هغه پړ او دی چی د نبات د زنی سرونه په نبات کی بڼه او شکل غوره کوی. په دغه پړ او کی نوی وری خانگی د نبات له بیخه (Base) څخه په وده او نمو شروع کوی. دغه ډیر مناسب او غوره پړ او دی چی دابنه (نبات) ورپیل شی ځکه د نبات په بیخ (لاندی برخه) کی نوی کوچنی خانگی راپورته شوی دی چی د نبات بیا تکرار تضمینوی او نبات بیا وده کولای شی.

** پر دغه موخه بیا کتنه د تازه او شنو نباتاتو له بیلابیلو ډولونو څخه کار اخستل ډیر گټور ثابتیدای شی.

څلورم هدف یا موخه: بیان کړی چی وابنه (علوفه) څرنگه برابریری او ساتنه یی کیږی

(۳۱ او ۳۲ شمیری پاورپاینت سلایدنه)

IV. کوم وابنه (علوفه) چی برابریری باید دهغه د استفادی د ځایونو او مواردو په نظر کی نیولو سره او همدارنگه په هغه اقلیم (اوبه او هوا) کی چی هغه وابنه ورپکی وده کوی غوره او انتخاب شی. وابنه کیدای شی په بیلابیلو لارو باندی برابر شی. وابنه کولای شی د ځمکی د فرسایش (د کښت د توان کمیدل) د کمولو لپاره هم وکارول شی.

(۳۳ شمیره پاورپاینت سلاید)

(الف) تازه یا شنه وابنه کیدای شی چی په موجوده نباتاتو په مینځ کی وکرل شی. دغه شیوه او میتود په ځمکه کی لږ کار ته اړتیا لری. د تخم لپاره د ځمکی برابرول او قلبه کول هغه علوفه یا واټنو ته اړین دی کوم چی د وچیدو او ذخیره کیدو په نیت کرل کیږی
(۳۴ شمیره پاورپاینت سلاید)

(ب) تل او دایمی څرخایونه کلنی ساتنی او څارنی ته اړتیا لری. د نایتروجن سره د واټنویزه نباتاتو لپاره اړین او ضروری دی. د آفاتو ضد درمل او دارو، خوی (خیشاوه) او اوبه څرونه هم کیدای شی ورنه کار واخستل شی.

پنځم هدف یا موخه: legumes دانه لرونکی (دومشیه یی) وابنه معلومه او د هغوی د ودی او نمو لاری بیان کړی

(۳۵ او ۳۶ شمیری پاورپاینت سلایدونه)

V. **Legumes** دا هغه نباتات دی چی له هوا څخه نایتروجن ځمکی ته برابروی، Legumes گل لرونکی نباتات چی د هغوی څخه د واټنو په توگه کار اخستل کیدای شی او د Forbs په نوم سره یادیری.

(Forbs) له هغه نبات څخه عبارت دی چې گل تولیدوی، پلنی پاني او نرم (پاسته) ډډونه لری گل لرونکی نباتات د نورو گل لرونکو نباتاتو په شان وده او نمو کوی.

** پر دغه موخه بیا کتنه د تازه او شنو دانه لرونکی نباتاتو (Legumes) له بیلابیلو ډولونو څخه کار اخستل ډیر گټور ثابتیدای شی.

شپږم هدف یا موخه: بیان کړئ چې **legumes** (گل لرونکی) واښه (نبات) څرنگه برابریری ساتنه او څارنه یی کیری (۳۷ او ۳۸ شمیري پاورپاينت سلايدونه)

VI. لومړی باید (Legumes) دانه لرونکی (گل ورکونکي) علوفه (واښه) غوره او انتخاب شی کوم (Legumes) (گل لرونکی واښه) (نبات) چې غوره کیری باید اقلیمی وړتیا (اوبه او هوا) سره مطابقت ولری. او د مصرف کوونکی اړتیاوی پوره کړی (Legumes) گل ورکونکي واښه (نبات) هم کیدای چې چمتو (تیاره) ځمکه او هم په هغه ځمکه کی چې کوم بل نبات کرل شوی وی وکرل (بذر) شی ولی ضرور او اړینه ده چې ځمکه ریښه لرونکی بکتریاوی ولری تر څو د ناپیروجن برابریدل ځمکی ته تثبیت او شونی کوی.

(۳۰ شمیره پاورپاينت سلايد)

الف) د **Legumes** د دانه لرونکی ساتنه او څارنه هم د نورو گل لرونکو واښو (نباتاتو) په شان کیری. ساتنه او څارنه دهری ساحی او منطقی د ضرورتونو په اساس باندی تشخیصیدای شی. د آفاتو ضد دارو اودرمل استعمالول، څرونه، واښه راټولول د څارنی او ساتنی په توگه شمیرل کیدای شی.

اووم هدف یا موخه: د واښو د وچولو لاری چاری بیان کړئ

VII. **Hay** یا وچ واښه د څارویو د تغذیې لپاره ښه اقتصادی سرچینه بلل کیری. د وچو واښو جوړول د هغه مغذی او کیفیت لرونکو واښه بیزه توکیو د ریښو، وچولو او ذخیره کولو څخه عبارت دی وچ شنه واښه : هغه واښه دی چې شنه، ښه ډډونه، له هرزه واښو څخه پاک او له پوځوالی څخه مخکی ریښ (قطع) شوی وی له با کیفیت لرونکو واښو څخه شمیرل کیری.

(۴۳ شمیره پاورپاينت سلايد)

الف) ډیری (اکثره) شنه واښه او دانه لرونکی واښه څخه کولای شو د وچو واښو جوړیدو لپاره کار واخستل شی. له دانو (زڼو) څخه هم د څارویو د آذوقی (خورلو) لپاره ترینه کار واخستل شی. د څارویو آذوقه کیدای شی په گډه (ترکیبی) توگه له واښو او دانو څخه وی او هم کیدای شی په چن (خالص) توگه وی.

(۴۳ شمیري پاورپاينت سلايد)

ب) واښه باید د ودی یا غوړیدو په پړاو کی پری (وربیل) شی. دغه پړاو کی ریښ د واښو د ډیر ښه کیفیت تضمین کوی. ځینی نباتات کیدای شی په یوه کره نيز موسم کی څو ځلی وده وکړی او ورڅخه واښه جوړ شی

(۴۴ شمیره پاورپاينت سلايد)

(ت) د وانبو جوړول او وچول تقریباً په پوره توګه په لاس سره کبیری او وانبه ریبل بیا د لور (داس) په وسیله سره ترسره کبیری. تودیزه (عنعنوی) لورونه پلن تیغ لری او غاړه یی په لرګی بیزه لاستی سره نښلیدلی ده د لور د لرګی لاستی د قبضی لپاره مناسب خای لری. لور (داس) په یوه لاس سره کارول کبیری.

(۴۵ شمیره پاورپاینټ سلاید)

(ث) وچ وانبه له کرل (بذر) شوی گیاه په ځانګړی توګه له ریشقی او شفتلی (شېدر) څخه جوړبیری. دواړه ډوله نباتات بڼه وچ وانبه جوړولای شی، ولی ستونځه د اوړی په وچ او گرم موسم کی د هغه دا چی د پانو د ماتیدو مخ نیول دی. په دودیزه (عنعنوی) توګه لومړی نبات یا علفه ریبل کبیری، بیا په کتارونو کی د مړاوبو لپاره تر یوه وخته پوری کینسودل کبیری تر څو بی شیمه او شله (Limp) شی بیا یی له پتی څخه راټولوی او مخکی له دی پانی یی ورپزیری په بل خای کی یی وچوی.

(۴۶ شمیره پاورپاینټ سلاید)

(ج) پژمړده او مړاوی وانبه کیدای شی په کوچنیو ګیدپو کی وتړل شی او په دیوالونو باندی د لانه اوچیدو لپاره کینسودل کبیری، دا کار پتی (مزرعه) هم تش (خالی) کوی د پرتو وینو سیوری به لری او د تک راتګ مخه به ونیول شی دا کار نبات ته اجازه ورکوی چی بیا وده وکری. ګیدی په نوبت سره اړول کبیری کله چی په نظر وچی بڼکاره شی بیا هم د بڼه اوچیدو لپاره په ساحه کی مخکی لدی چی ذخیره شی کوته کبیری.

(۴۷ شمیره پاورپاینټ سلاید)

(ح) بڼه او با کیفیته وچ وانبه په همدی طریقی سره تولید او پانی یی د ګیدپو په مینځ کی ساتل کبیری. وروسته له مړاوی کیدو وانبه کیدای شی کورونو ته یوړل شی او هلته په مناسب خای کی د څاریو نه په امن کی وساتل شی، په عمومی توګه په بامونو باندی کینسودل کبیری، تویی شوی (غورزیلی) پانی د جارو په وسیله سره تولیری او بیا ساتل کبیری. د لومړنی وچیدو لپاره د کورنو په هغه برخه کی جګ او لمر خواته وی څورندیری او بیا په بام باندی پلنیری د وانبو ذخیره معمولاً سرپتی وی.

** ۴۸ شمیره پاورپاینټ سلاید د هغی شفتلی انځور بڼی چی په بام کی وچیری زده کوونکی په ټولگی کی خپلی تجربی د بحث له لاری سره ګډولای او شریکولای شی. دغه بیا کتنه د داسی ناستی له لاری چی د پوښتنو او ځوابونو بڼه ولری ترسره کیدای شی.

اتم هدف یا موخه: په افغانستان کی وچ وانبه (څاریو آذوقه) بیان کری

(۴۹ او ۵۰ شمیره پاورپاینټ سلایدنه)

VIII. ډیر مهم وانبه لرونکی نباتات عبارت دی له: ریشقی، شفتلی او د افغانستان په گرمو ځایو (ختیخ) کی شېدره (دری چینه) یو ډیر مهم وانبه لرونکی نبات شمیرل کبیری

(۵۱ شمیره پاورپاینټ سلاید)

دری واره وانبه (نباتات) په عمومی توګه د هغو غټو څاریو لپاره چی شخوند وهی کارول کبیری شېدر (دری چینه نبات) تازه ولی ریشقه او شفتله هم تازه او هم وچ کاریدلای شی. تر دی پوری چی ریشقه وچه او لمده په نورو بزګرانو باندی پلورل کبیری هم، ریشقه د څو کلن نبات له جملی څخه دی، د ګتی اخستنی موده یی هم په خای پوری اړه لری یعنی له ۲ کلنو څخه نیولی بیا تر ۷ او ۸ کلنو پوری ورڅخه ګټه اخستل کیدای شی.

(۵۲ شمیره پاورپاينت سلايد)

شفتله د دوهم نمبر نبات په توگه کرل (بذر) کيږي په عمومي توگه د اوږي په وروستيو کي ريبل کيږي. په غزني ولايت کي د شفتلي او ريشقي د واينو حاصلات داسي بنودل شوي دي:
الف : ريشقه له ۷ تر ۹ ټنه په يوه هکتاره ځمکه کي
ب : شفتله له ۲,۵ څخه تر ۳,۵ ټنه په يوه هکتاره ځمکه کي. د هري نوعي (ډول) پوره معلومات په لاندې توگه بيانوي.

(۵۳ شميره پاورپاينت سلايد)

الف) ريشقه (*Medicago sativa*) يو ډيريږندل شوي وابنه يا نبات دی چې لوړو، ټيټو، سرو او گرمو ځايونو کي د افغانستان په هر ولايت کي په لوړه کچه کرل کيږي ځايي او محلي ريشقه په بيلابيلو ځايو کي کرل کيږي.

(۵۴ شميره پاورپاينت سلايد)

۱. ټول نباتات خړوب کيږي، په همدې اساس کله چې ريشقه يا شېدره انتخاب او غوره کيږي يو له معيارونو څخه يي د ودې په ټول موسم کي د اوبو شته والي دي، ډيري اوبه خړوني موسمي وي.

۲. دغه نبات له غنمو څخه په ټيټه ژورتيا، د تخم ريز په لور اندازه تر ۶۰ کيلو گرامه په يو هکتاره ځمکه کي کرل کيږي، د تخم کيفيت په عمومي توگه منځني دي. دا داسي تخمونو دي چې په عمومي توگه په پټيو کي کرل کيږي او يا هم له گاوندنيانو سره د راکري ورکړي له لاري ترلاسه کيږي.

(۵۵ شميره پاورپاينت سلايد)

ريشقه بنارونو ته نژدې په ځانگړي ځايونو کي کرل کيږي چېرته چې ريشقه پېرودل او پلورل کيږي. ريشقه کيدای شي يواځي وکرل شي او يا هم له ساتونکي نبات سره د لنډ وخت لپاره د سيوري برابرولو په موخه وکرل شي په ځانگړي توگه په گرم او وچ ځايونو کي. لکه په کندهار کي چې له ريډنو (ارزن) څخه د Nurse Crop په توگه کرهڼه کوي د پسرلي موسم کينټ او کرهڼه د مني د موسم په شان بريالي دي، ولي ددې لپاره چې ډيري له غنمو سره کرل کيږي د مني موسم تخم په ټولو ځايونو کي شيندل کيږي

(۵۶ شميره پاورپاينت سلايد)

۳. دغه نبات ددې لپاره کرل کيږي چې د ډير وخت لپاره دوام کوي- تر ۱۰ کلنو پوري يي ادعا کيږي د ريشقي محلي (ځايي) نوعه (ډول) تخم د عمر د اوږدوالي له لحاظه بڼه پايله او نتيجه لري، ددغه نبات ډيره بڼه پايله او نتيجه په لومړنيو پنځو کلنو کي وي د ريبلو شميره يي بيا د محل يا ځاي په اقليم (اوبه او هوا) پوري تړاو لري، په لږ ارتقاع (جگوالي) کي چې کافي اندازه اوبه وي، نو له ۶ څخه نيولې تر ۸ ځلي د لو (ريبلو) امکان يي شته هغه ځايونو کي چې جگوالي يي له ۲۰۰۰ مترو څخه لوړ وي په عمومي توگه هلته بيا ۳ ځلي لو (ريبلو) ترسره کيږي.

(۵۷ شميره پاورپاينت سلايد)

ب) شفتله د افغانستان په دوهم نمبر واينويزه نباتاتو کي شميرل کيږي. شفتله په تناوبي (نوبتي) ډول کرل کيږي او همدارنگه په هغو حالتو کي چې ريشقي د کرلو لپاره په پوره اندازه نه وي موجودي.

(۵۸ شميره پاورپاينت سلايد)

1. در مناطق شفتله په گرمو ځايو (حوزو) كې دوه ځلې كرل كيږي لكه په خوست كې، هلته د شفتلي كرلو ته غوره والي وركوي هغه ځكه چې ځمكه ژر د اورني نبات د كښت لپاره برابريږي شفتله د اكتوبر او سپتمبر په مياشتو كې كرل او د مې په مياشت كې ريبل كيږي. په لوړو ځايونو كې چيرته چې شېدر د څو مياشتو لپاره د اوږي لاندې د خوب (بيده توب) په حالت كې پاتي كيږي دهغي لو (ريبل) بيا تر مې مياشتې پوري نه پيل كيږي او د اگست تر مياشتې پوري درې (۳) ځله لو وركوي او وروستي لو (ريبل) يې د تخم (زڼو) اخستلو په موخه ترسره كيږي.

(۵۹ شميره پاورپاينت سلايد)

په ټولو ځايونو كې شفتله په مني كې كرل او په پسرلي او اوږي كې ورڅخه گټه اخستل كيږي. په لوړو سړو ځايونو كې هم كيداي شي وروسته له ژمني كښت څخه لكه غنم د ژر رسيدونكي نبات په توگه وكرل شي. په ځيني ځايونو كې شفتله په ولاړو غنمو كې كوم وخت چې د وروستي ځل لپاره غنم خړوب كيږي هم كرل كيږي.

(۶۰ شميره پاورپاينت سلايد)

۲. دوه لوه (ريبل) د واښو او يو لو د تخم اخستني لپاره له هغه نباتاتو څخه ترسره كيږي كوم چې د مني په موسم كې كرل كيږي د شفتلي د لومړني لو د پاڼو څخه چې وچ شي د سابو په توگه هم كار اخستل كيداي شي، له شفتلي څخه په آسانه توگه وچ واښه جوړيداي شي .

۳. دوه لوه (ريبل) د واښو او يو لو د تخم اخستني لپاره له هغه نباتاتو څخه ترسره كيږي كوم چې د مني په موسم كې كرل كيږي د شفتلي د لومړني لو د پاڼو څخه چې وچ شي د سابو په توگه هم كار اخستل كيداي شي، له شفتلي څخه په آسانه توگه وچ واښه جوړيداي شي . كومي شفتلي چې په دوديزه ځايونو كې كرل كيږي په ډيره اندازه له ځايي تخمونو څخه په گټه اخستني سره كرل كيږي چيرته چې د كښت كنترول نشته او په ځينو ځايونو كې بيا بزگران د ډير تخمير څخه كار اخلي.

(۶۱ شميره پاورپاينت سلايد)

(ت) هغه نبات چې دمصري شېدرې يا (*Trifolium alexandrinum*) په نوم سره ياديږي او په دې وروستيو د پاکستان لخوا راغلي او معرفي شويده.

۱. دغه نبات په ځيني ځايونو كې چې ټيټ لوړوالي لري لكه خوست او ننگرهار چيرته چې په پوره اندازه معتدل (برابر) ژمي دي كرل كيږي دغه نبات د ډير يخ په وړاندې لږ پايښت لري.

(۶۲ شميره پاورپاينت سلايد)

۲. روش هاي د كښت طريقه او لاره يې د شفتلي د كرلو سره ورته والي لري، يواځي مصري شېدره د سپتمبر په لومړيو كې احتمالاً له شرمو سره يوځاي او نيغ په نيغه كرل كيږي كه چيري مصري شېدره په لومړيو كې وكرل شي، د شفتلي په خلاف په چټكتيا سره له وخت نه مخكې وده كوي، كيداي شي يو يا دوه لوه مخكې له دې چې د ودې او نمو موسم د هوا د يخوالي په وجه وديږي واخستل شي. په پسرلي كې ۴ يا ۵ او يا هم ډير لونه ورڅخه اخستل كيداي شي.

(۶۳ شميره پاورپاينت سلايد)

۳. اين نبات دغه نبات په برابر او مناسب اقليم (اوبه او هوا) كې د شفتلي په پرتله ډير حاصل وركوي. دا نبات په مني، د ژمي په لومړيو او همدارنگه د پسرلي په وروستيو كې حاصل وركوي.

۴. دغه نبات د شفتلی په اندازه نده مروجه او په عمومي توگه د څارويو لپاره د تازه او شنو خوراكي توكيو په توگه كارول كيږي او همدارنگه لكه ريشقه غوندي په آساني سره نه وچيږي. دغه نبات لكه د شفتله غوندي د انسانانو لپاره د سابو په توگه نشي كاريدلای.

(۶۴ شميره پاورپاينټ سلايد)

(ث) نور واينه (نبات) لكه ؟ داسي نبات چي اوږي كي ډير ژر رسيږي په ډيره اندازه سره كرل كيږي ولي بيا هم د شفتلي او ريشقي په اندازه مهم ندي. چنگنك (مې) (*Lathyrus sativus*). په لوړو ځايونو كي د واينو او د دانو په توگه كرل كيږي. كومو ځايو كي چي دغه نباتات نه كرل كيږي، هلته د جوارو يكه دانو او كه د واينو كموالي وي نو له شنو غنمو څخه هم كار اخستل كيداي شي.

** كوم نباتات (دانه لرونكي او بي دانه) نباتات زده كوونكو ته وښودل شي گټور تماميږي، تاسي هم كولاى شي كه چيري دغه نباتات موجود وي له ځان سره ټولگي ته راوړي، له زده كوونكو څخه پوښتنه وكړي چي آيا دوى واينه ريډلي، او له هغوى څخه وغواړي چي د هغو واينو نومونه واخلي چي ددوى كورني ورڅخه كار اخلي، همدارنگه له هغوى څخه پوښتنه وكړي چي ولي له دغه ځانگړي واينو څخه كار اخلي؟

بياكتنه او لنډيز: د هر لوست د موخو محتويات په لنډه توگه بيان كړي په مفاهيمو او اصطلاحاتو باندې مرور وكړي د لنډيز په موخه له ۶۵ او ۶۶ سلايدونو څخه هم كار اخستلاى شي

د تطبيق وړتيا او ځاى: زده كوونكو چي په دې لوست كي كوم شيان زده كړي كله چي عملاً په افغانستان كي ورباندې كار وكړي ورڅخه كار اخستلاى شي.

ارزونه بايد د زده كوونكو د هغه درك او فهم په اساس وي چي دوى يې له روزنيزو موخو څخه لري. دا كار كيداي شي د هغه بيلگه ايزه آزمويڼي په رڼا كي ترسره شي كوم چي د دغه سند سره ضميمه دي

نومړى برخه: برابرو (مطابقت وركول)

1 = e, 2 = a, 3 = f, 4 = k, 5 = j, 6 = n, 7 = r, 8 = g, 9 = b, 10 = q, 11 = l, 12 = m, 13 = p, 14 = c, 15 = h, 16 = o, 17 = d, 18 = i

دوهمه برخه: پوره كول

۱. واشه (Gramina)
۲. ليف
۳. واينه وچول

دريمه برخه: لنډ ځوابونه

۱. ددغو بيلگيزه پوښتنو د ارزونې لپاره له اتمې موخې څخه گټه واخلي ځوابونه كيداي شي يو له بله توپير ولري.

ازموینه

(د) برخه: د مزرعه ای (کرهنیز) نباتاتو تولید (محصول)

څلورم لوست: وابنه

لومړی برخه: مطابقت ورکول

لارښوونه: اصطلاح له صحیح ځواب سره برابره کړئ د اصطلاح حرف د هغه د تعریف له مخی ولکئ:

Range (الف)	(ب) وچ وابنه	(خ) تیغه دوابنه ډډ	(ش) تر ځمکی لاندی (Stolon) نری ریښه
(ت) وابنه (علوفه)	(د) نوک	(ص) هرزه وابنه Forb	(ض) څرخای
(ث) شنه وابنه	(ذ) نیښ وونه	(ط) haylage	(ظ) شنه گیاه (چمن)
(ج) د وابنه ډډ	(ر) یو کلن	(ع) د Boot پراو	
(ح) بند ایستنه	(ز) ذخیره یا سیلو		
	(س) تر ځمکی لاندی ریښه		

- _____ ۱. د علفی (وابنیزه) نبات ډډ
- _____ ۲. د ځمکی لوی ډگرونه (میدانونه)
- _____ ۳. د وابنه یی نبات د ودی پراو چی په هغه کی د دوو غوتو (Internodes) په مینځ کی واټن په اورډیدو باندی پیل کوی.
- _____ ۴. یوه عمودی وسیله چی د وابنو کیفیت ساتی .
- _____ ۵. هغه وابنه یی نباتات چی د ژوند دوره یی د یوه موسم په پایله کی نمو اووده پوره کیری.
- _____ ۶. هغه گل ورکونکی نباتات چی د وابنو په توگه ورڅخه کار اخستل کیری د پلنو پانو او نرمو ډډونو لرونکی د ډډ د اورډیدلو د عمل دختمیدو وروسته د وابنه یی نبات د ودی او نمو پراو
- _____ ۷. د وابنه یی نبات پایه
- _____ ۸. د شنو نباتاتو توکی چی ریپدل شوی او د څارویو د خوړو په موخه وچ شوی دی
- _____ ۹. هغه نباتات چی په عمومی توگه د موازی رگونو، پانو او گوگ یا ډک ډډونو لرونکی دی
- _____ ۱۰. تر ځمکی لاندی هغه جوړبنت چی د بیازیردونی (د مثل تولید) لپاره ورڅخه نیښونه جلا کیری.
- _____ ۱۱. هغه ډډ چی د ځمکی پر مخ غزییری او د ځینی وابنه یی نباتاتو د بیازیردونی (د مثل تولید) په موخه استعمالیری.
- _____ ۱۲. هغه تازه پاتی وابنه چی د لنده بل سلیزه یی له ۵۰ څخه کمه وی .
- _____ ۱۳. هغه وابنه یا گیاه چی دڅارویو د تغذیی (خوراکی) لپاره ورڅخه گټه اخستل کیری.
- _____ ۱۴. هغه پراو چی دتخم څوکه د نبات پر مخ باندی شکل او بڼه غوره کوی.
- _____ ۱۵. هغه ځایونه چی اصلاح شوی او غیر اصلاح شوی دخوړلو توکی لری او څاروی په کی څری.
- _____ ۱۶. د نباتاتو ریپل شوی توکی چی خمیره شوی وی.
- _____ ۱۷. په وابنه یی نباتاتو کی د رکود یا بیده توب په پراوکی له نیښونو څخه د جلا کیدو چاره او میتود.
- _____ ۱۸.

دوهمه برخه: پوره کول

۱. واښه يا علوفه جات د _____ کورنۍ غړی دی
۲. شنه واښه grass د رینو د _____ سیستم لرونکی دی
۳. _____ د واښه یی نباتاتو له ریلو، وچولو او نخیره کولو څخه عبارت دی چی د باکیفیته خوراکی توکیو د جوړیدو لپاره ترسره کیږی.

دریمه برخه : لنډ ځواب

لارښوونه : لاندی پوښتنی ته معلومات برابر کړئ

۱. په افغانستان کی یو له دریو دودیزو واښه یی نباتاتو څخه لست کړی، او بیا دری دلیلونه چی ولی ددی نبات کرهنه دود لري څرگند او بیان کړئ

دهغه وائينبي نبات برختي چي د برمودا په جزيرو کي وجود لري

